

Közgazdaságtani Doktori Iskola

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Bakó Barna

Tanulmányok a vertikális korlátozásokról

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Berde Éva
egyetemi docens

Budapest, 2012

Mikroökonómia Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Bakó Barna

Tanulmányok a vertikális korlátozásokról

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Berde Éva

egyetemi docens

© Bakó Barna

Tartalomjegyzék

Kutatási előzmények és a téma indoklása	5
Az értekezés felépítése és módszertana	7
Az értekezés főbb eredményei	9
A témakörrel kapcsolatos saját publikációk jegyzéke	11
Irodalomjegyzék	13

Kutatási előzmények és a téma indoklása

Számos vertikálisan integrálódott iparágban a termelő vállalatok nem közvetlenül, hanem kiskereskedők közvetítésével értékesítenek a végső fogyasztóknak. Sőt, a legtöbb esetben maga a végtermék vertikálisan kapcsolódó vállalatok együttműködésének eredményeként jön létre. Ilyen esetekben mind a termelők, mind pedig az értékesítők olyan stratégiákat követhetnek, amelyek azontúl, hogy lényegesen különböznek a piacszerkezeti alapmodellek szereplőinek magatartásától, jóléti értelemben bizonytalan, esetenként aggályos kimenetekhez vezethetnek. Éppen ezért az adott irodalom – a vertikális korlátozások témaköre – a versenypolitika és -szabályozás egyik legérdekesebb, de mindenképpen legtöbb vitát generáló területe.

Az értekezésben, először összefoglaljuk a vertikális korlátozások irodalmának legfontosabb eredményeit, majd olyan modelleket mutatunk be, amelyek vagy más megvilágításba helyezik eddigi ismereteinket, vagy magyarázatot kínálnak olyan empirikus megfigyelésekre, amelyekre az irodalom eddig nem adott kielégítő választ.

Az értekezés felépítése és módszertana

A különböző fejezetek eredményei nem kapcsolódnak szorosan egymáshoz, így azok külön, önmagukban is értelmezhetőek. Éppen ezért minden fejezet elején röviden bemutatjuk az elemzett problémát, és annak releváns irodalmát. Az egyes fejezetekben tárgyalt elméletekre oligopólium modelleket használunk, a döntési helyzeteket játékelméleti eszköztárral elemezzük. A modellek típusától függően Nash-, részjáték-tökéletes Nash, vagy bayesi Nash-egyensúlyt használunk megoldáskonceptióként.

Az első fejezet (*Vertikális korlátozások*) három irányból próbál betekintést nyújtani a terület fontosabb kérdéseibe. Először áttekintjük a vertikális korlátozások motivációit és hatás-mechanizmusát magyarázó elméleti irodalmat, felsorolva az azok hatékonyságnövelő hatását hangsúlyozó érvrendszereket, illetve a versenykorlátozás lehetőségére fókuszáló modelleket is. Ezután azt mutatjuk be, hogy milyen fontos empirikus vizsgálatok próbálták azonosítani a vertikális korlátozások jóléti hatásait és milyen következtetések vonhatóak le a gyakorlati tapasztalatokból. Végezetül a szabályozás fejlődését próbáljuk meg felvázolni, elsősorban amerikai jogesetek ismertetésére támaszkodva.

A 2. fejezetben (*A kiskereskedelmi árrögzítés versenyfokozó hatása*) a kiskereskedelmi árrögzítés eddig az irodalomban mellőzött versenyfokozó hatásával foglalkozunk. A megszokott statikus modellek helyett dinamikus környezetet feltételezve, arra a következtetésre jutunk, hogy egy profitmaximalizáló termelőnek számos esetben célszerű kiskereskedelmi árrögzítést alkalmazni egy esetlegesen kialakuló forgalmazói kartell megelőzésére, amelynek egyértelműen pozitív hatása van nemcsak a termelő profitjára, hanem a kialakuló fogyasztói többletre nézve is. Amellett érvelünk, hogy indokolatlan a még mindig uralkodó, a legtöbb orszá-

versenyszabályozásában tetten érhető, önmagában törvénytelennek minősített megítélés a vertikális árkorlátozásokkal kapcsolatban.

Ezt követően a harmadik részben (*Technológiai kizárás szűkös erőforrás alkalmazása esetén*) egy vertikálisan integrálódott iparág forrásvidéki inkumbens vállalatának kizárást eredményező stratégiai magatartására hívjuk fel a figyelmet. Megmutatjuk, hogy a kizárás nem csak a torkolatvidéki vállalat számára nélkülözhetetlen erőforrás árának növelésével, hanem a termelési technológia alkalmas megválasztásával is megvalósítható. Egy egyszerű modell kapcsán megvizsgáljuk, hogy a szabályozó hatóság milyen eszköztárral rendelkezik, ha el akarja kerülni a kizárást.

A 4. fejezetben (*Kizárólagos szerződések kétoldalú oligopóliumok esetén*) arra a kérdésre keressük a választ, hogy mi ösztönzi a különböző, horizontálisan differenciált termékeket gyártó termelőket arra, hogy kizárólagos kiskereskedők által értékesítsenek a végső fogyasztók számára. Bebizonyítjuk, hogy többszereplős termelői piacon a vállalatokat nem feltétlenül a kizárás motiválja arra, hogy alkalmazzák a kizárólagos értékesítést, mint ahogyan ezt az irodalom feltételezi. A fejezet utolsó részében az egyensúly jóléti elemzése kapcsán rámutatunk, hogy a kizárólagos szerződések alkalmazása nemcsak a fogyasztói, de a társadalmi többletre is negatívan hat. Ezen eredményeket, a fúzió-paradoxonból kiindulva, általánosítjuk az 5. fejezetben (*A kizárólagos szerződések egy általános modellje*).

A hatodik részben (*Kizárólagos szerződések vertikális differenciáltság mellett*) arra a megfigyelésre adunk magyarázatot, hogy egyes iparágakban miért csupán néhány termelő alkalmazza a kizárólagosságot, míg azok versenytársai vertikális korlátozás nélkül értékesítenek a végső fogyasztóknak. Vertikális termékdifferenciálást feltételezve magyarázatot adunk az egyoldalú kizárólagosságra.

A 7. fejezetben (*Minőségválasztás kétoldalú kizárólagosság mellett*) a minőség megválasztását helyezzük az elemzés középpontjába. Sajátos, néhány iparágra jellemző vertikális korlátozás mellett, többszereplős – forrásvidéki és torkolatvidéki – piacokat vizsgálva arra az eredményre jutunk, hogy a termelők a kizárólagos kereskedőkön keresztül értékesített termékeik minőségét a medián fogyasztók ízléséhez igazítva választják meg, amely ellentmond mind a maximális, mind a minimális differenciáltság elméletének.

Az értekezés fontosabb eredményei

2.2. állítás. *Egy kiskereskedőkön keresztül értékesítő termelő nem alkalmaz kiskereskedelmi árrögzítést, ha a diszkontfaktor nem nagyobb, mint egy jól meghatározott (δ^c) küszöbérték. Ekkor a kiskereskedők minden lejártszám során Bertrand-áron áraznak, és a termelő olyan p_w nagykereskedelmi árat határoz meg, amely maximalizálja profitját. Ha azonban $\delta > \delta^c$, akkor a kiskereskedők monopoláron áraznak és a termelő a kettős árrés problémájával szembesül. Ennek megelőzése érdekében rögzíti a kiskereskedelmi árat, és egy árpadló bevezetésével megakadályozza a kiskereskedelmi kartell kialakulását. A kiskereskedők mind árpadló alkalmazása mellett, mind annak hiányában pozitív profitra tesznek szert.*

3.1. állítás. *Amennyiben egy inkumbens monopolistaként tevékenykedik egy szűkös erőforrás piacán, akkor szabályozás hiányában úgy árazza be az adott erőforrást, hogy piaci kizárás valósuljon meg a végtermék piacán. Az erőforrás magas ára következtében a potenciális versenytárs nem lép be a végtermék piacára és az inkumbens vállalat monopoliumként tevékenykedik a végtermék piacán is. Amennyiben azonban, a szabályozó hatóság a nélkülözhetetlen erőforrás vonatkozásában egy alacsony árplafont vezet be, akkor az inkumbens vállalat egy indokolatlanul magas költségű technológiát választ és technológiai kizárás valósul meg.*

3.2. állítás. *Létezik olyan árpadló, amely mellett elkerülhető mind a piaci, mind a technológiai kizárás.*

4.4. állítás. *Egy kétoldali duopóliummal jellemezhető vertikálisan integrálódott iparágban magas horizontális termékdifferenciáltság mellett a termelő vállalatok kizárólagos forgalmazókon keresztül értékesítik termé-*

keiket, míg alacsony termékdifferenciáltság esetén minden kiskereskedő számára lehetővé teszik termékeik forgalmazását.

4.6. állítás. *Egy kétoldalú duopóliummal jellemezhető vertikálisan integrálódott iparágban, horizontális termékdifferenciálás esetén a kizárólagos szerződések alkalmazása csökkenti mind a fogyasztói, mind a társadalmi jólétét.*

5.3. állítás. *Szimmetrikus termelők horizontális termékdifferenciálása esetén nem létezik olyan termékdifferenciáltsági szint, amely mellett egyoldalú kizárólagosság jellemezné az egyensúlyi kimenetelt egy vertikálisan integrálódott kétoldalú duopóliumban.*

5.4. állítás. *Aszimmetrikus termelők esetén az alacsony költségű termelő egyoldalú kizárólagossága egyensúlyi kimenetel lesz.*

6.5. állítás. *Egy vertikálisan integrálódott iparágban, vertikális termékdifferenciálás mellett egyensúlyban legalább egy termelő kizárólagosan értékesít. Ekkor a kizárólagos szerződések alkalmazása csökkenti a fogyasztói jólétet, azonban a teljes jóléti hatás nem egyértelmű.*

7.3. állítás. *Egy vertikálisan integrálódott iparágban, ahol a termelők vertikálisan differenciált termékeket gyártanak és a kiskereskedők horizontálisan differenciáltak, részjáték-tökéletes egyensúlyában legalább az egyik termelő kétoldalú kizárólagosság mellett értékesíti termékét a végső felhasználók számára.*

7.5. állítás. *Egy vertikálisan integrálódott iparágban, ahol a termelők vertikálisan differenciált termékeket gyártanak és a kiskereskedők horizontálisan differenciáltak, akkor aszimmetrikus vállalatok esetén egyensúlyban a hatékonyabb vállalat magasabb minőségű terméket termel mint a kevésbé hatékony vállalat. A minőségváltozás által okozott átlagköltség változás mindkét vállalat esetében megegyezik a minőség átlagos értékelésével, azaz a vállalatok a termékeik minőségét a medián értékelésű fogyasztóhoz igazítva állapítják meg. A termelők által választott minőségi szintekre nem teljesül sem a maximális, sem a minimális differenciáltság.*

A témakörrel kapcsolatos saját publikációk jegyzéke

Bakó Barna és Berde éva (2008), Technológiai kizárás a távközlés piacán,
Sigma 3-4, 177–186.

Bakó Barna (2010), A kiskereskedelmi árögzítés versenyfokozó hatása,
Közgazdasági Szemle, július-augusztus, 666-676.

Barna, Bakó (2010), The Role of Price Floor in a Differentiated Product
Retail Market, *Economic Analysis and Policy*, Vol. 40, No 3, 363-368.

Barna, Bakó (2011), Exclusive contracts in bilaterally duopolistic industries,
Proceedings of the Annual International Conference on Qualitative and Quantitative Economics Research

Barna, Bakó (2012), Exclusive contracts with vertically differentiated products,
Economics Bulletin, 1312-1319.

Irodalomjegyzék

Aghion, Patrick és Bolton, Philippe (1997), "Contracts as a barrier to entry" *American Economic Review*, 388-401.

Argenton, Cédric (2010), "Exclusive Quality", *The Journal of Industrial Economics*, 690-716.

Asker, John és Bar-Isaac, Heski (2010), "Exclusionary minimum resale price maintenance" *NBER Working Papers 16564*, National Bureau of Economic Research, Inc.

d'Aspremont, Claude; Gabszewicz, Jean és Thisse, Jacques F. (1979), "On Hotelling's Stability in Competition", *Econometrica*, 1145-1151.

Azoulay, Pierre és Shane, Scott (2001), "Entrepreneurs, contracts, and the failure of young firms", *Management Science*, 337-358.

Beckner, Steven C. III és Salop, C. Frederick (1999), "Decision theory and antitrust rules", *Antitrust Law Journal*, 41-76.

Bernheim, B. Douglas és Whinston, Michael D. (1998), "Exclusive dealing", *Journal of Political Economy*, 64-103.

Bowman, Ward (1957), "Tying Arrangements and the Leverage Problem", *Yale Law Journal*, 19-36.

Bork, Robert H. (1978), *The Antitrust Paradox: A Policy at War with Itself*, New York: Basic Books.

Chen, Yongmin (1999), "Oligopoly price discrimination and resale price maintenance", *The RAND Journal of Economics*, 441-455.

- Comanor, William és Rey, Patrick (2000), "Vertical restraints and the market power of large distributors", *Review of Industrial Organization*, 135-153.
- Cooper, James C.; Froeb, Luke M.; O'Brien, Dan és Vita, G. Michael (2005), "Vertical Antitrust Policy as a Problem of Inference", *Federal Trade Commission*.
- Deneckere, Raymond; Marvel, Howard P. és Peck, James (1996), "Demand uncertainty, inventories, and resale price maintenance", *The Quarterly Journal of Economics*, 885-913.
- Dixit, Avinash (1983), "Vertical integration in a monopolistically competitive industry", *International Journal of Industrial Organization*, 63-78.
- Economides, Nicholas (2000), "Comment on 'A note on N. Economides: The incentive for non-price discrimination by an input monopolist'", *International Journal of Industrial Organization*, 989-991.
- Jacobson, Jonathan M. *et al.*, editor (2007). *Antitrust law developments*, volume 1., American Bar Association, sixth edition.
- Gal-Or, Esther (1991), "Vertical restraints with incomplete information", *Journal of Industrial Economics*, 503-516.
- Gilbert, Robert J. és Riordan, Michael H. (2003) *Product Improvement and Technological Tying in a Winner-Take-All Market*, Columbia University and University of California Working Paper 0304-11.
- Gilligan, Thomas W. (1986), "The competitive effects of resale price maintenance", *The RAND Journal of Economics*, 544-556.
- Goyder, Joanna (2008), "Is nothing sacred? Resale price maintenance and the EU policy review on vertical restraints." In *The Pros and Cons of Vertical Restraints*, Swedish Competition Authority, 167-193.
- Hanssen, F. Andrew (2000), "The block booking of films reexamined", *Journal of Law and Economics*, 395-426.
- Hart, Oliver és Tirole, Jean (1990), "Vertical Integration And Market Foreclosure," *Brookings Papers on Economic Activity*, 205-276.

-
- Heide, Jan B.; Dutta, Shantanu és Bergen, Mark (1998), "Exclusive dealing and business efficiency: Evidence from industry practice", *Journal of Law and Economics*, 387-407.
- Hersch, Philip L. (1994), "The effects of resale price maintenance on shareholder wealth: The consequences of schwegmann", *Journal of Industrial Economics*, 205-216.
- Inderst, Roman és Shaffer, Greg (2010), "Market-share contracts as facilitating practices", *The RAND Journal of Economics*, 709-729.
- Ippolito, Pauline M. (1991), "Resale price maintenance: Empirical evidence from litigation", *Journal of Law and Economics*, 263-294.
- Ippolito, Pauline M. és Overstreet, Thomas R. Jr. (1996), "Resale price maintenance: An economic assessment of the federal trade commission's case against the corning glass works", *Journal of Law and Economics*, 285-328.
- Irmen, Andreas és Thisse, Jacques-François (1998), "Competition in Multi-characteristics Spaces: Hotelling Was Almost Right", *Journal of Economic Theory*, 76-102.
- Jing, Bing (2006), "On the Profitability of Firms in a Differentiated Industry", *Marketing Science*, 248-259.
- Jullien, Bruno és Rey, Patrick (2007), "Resale price maintenance and collusion" *The RAND Journal of Economics*, 983-1001.
- Kastl, Jakub; Martimort, David és Piccolo, Salvatore (2011), "When should manufacturers want fair trade? New insights from asymmetric information when supply chains compete" *Journal of Economics and Management Strategy*, 649-677.
- Katz, Michael L. (1989), "Vertical Contractual Relations", *Handbook of Industrial Organization*, vol. I, 655-721.
- Klein, Kevin M. és Murphy, Benjamin (1988), "Vertical restraints as contract enforcement mechanisms", *Journal of Law and Economics*, 265-297.
- Lafontaine, Margaret és Slade, Francine (2008), "Exclusive contracts and vertical restraints: Empirical evidence and public policy", *Handbook of Antitrust Economics*, 391-414.

- Lessig, Lawrence (2000), "Brief of professor Lawrence Lessig as Amicus Curiae, United States of America vs. Microsoft Corporation, Civil Action No. 98-1233 (TPJ) in The United States District Court for the District of Columbia".
- Marvel, Stephen és McCafferty, Howard P. (1984), "Resale price maintenance and quality certification", *The RAND Journal of Economics*, 346-359.
- Marvel, Stephen és McCafferty, Howard P. (1985), "The welfare effects of resale price maintenance", *Journal of Law and Economics*, 363-379.
- Mathewson, G. Frank és Winter, Ralph A. (1984), "An economic theory of vertical restraints", *The RAND Journal of Economics*, 27-38.
- McAfee, R. Preston és Schwartz, Marius (1994), "Opportunism in vertical contracting: Nondiscrimination, exclusivity and uniformity", *American Economic Review*, 210-230.
- McAfee, R. Preston és Schwartz, Marius (1995), "The non-existence of pairwise-proof equilibrium", *Economics Letters*, 251-259.
- Nalebuff, Barry (2004), "Bundling as an entry barrier", *The Quarterly Journal of Economics*, 159-187.
- O'Brien, Daniel P. (2008), "The antitrust treatment of vertical restraints: Beyond the possibility theorems." In *The Pros and Cons of Vertical Restraints*, Swedish Competition Authority, 40-101.
- O'Brien, Daniel P. és Shaffer, Greg (1992). "Vertical Control with Bilateral Contracts," *The RAND Journal of Economics*, 299-308.
- Ornstein, Stanley I. és Hanssens, Dominique M. (1987), "Resale price maintenance: Output increasing or restricting? The case of distilled spirits in the United States", *Journal of Industrial Economics*, 1-18.
- Overstreet, Thomas R., Jr. (1983), "Resale Price Maintenance: Economic Theories and Empirical Evidence", *Bureau of Economics Staff Report, Federal Trade Commission*.
- Overvest, Bastiaan M. (2012), "A note on collusion and resale price maintenance", *European Journal of Law and Economics*, 235-239.

-
- Perry, Martin K. (1989), "Vertical Integration: Determinants and Effects", *Handbook of Industrial Organization*, vol. I, 183-255.
- Piccolo, David és Martimort, Salvatore (2007), "Resale price maintenance under asymmetric information", *International Journal of Industrial Organization*, 315-339.
- Posner, Richard A. (1976), *Antitrust Law: An Economic Perspective*, Chicago: University of Chicago Press.
- Rasmusen, Eric B.; Ramseyer, J. Mark és Wiley, John S., Jr. (1991), "Naked exclusion", *American Economic Review*, 1137-1145.
- Rey, Patrick és Tirole, Jean (1986), "The logic of vertical restraints", *The American Economic Review*, 921-939.
- Rey, Patrick és Tirole, Jean (2005), "A Primer on Foreclosure", *Handbook of Industrial Organization*, volume III, 2145-2220.
- Rey, Patrick és Stiglitz, Joseph (1995), "The role of exclusive territories in producers' competition", *The RAND Journal of Economics*, 431-451.
- Rey, Patrick és Vergé, Thibaud (2003), "Bilateral Control with Vertical Contracts'", *The RAND Journal of Economics*, 728-746.
- Rey, Patrick. és Vergé, Thibaud. (2008), "The economics of vertical restraints'", in *Handbook of Antitrust Economics*, 353-390.
- Rey, Patrick és Vergé, Thibaud. (2008), "Resale price maintenance and inter-locking relationships", *Journal of Industrial Economics*, 928-961.
- Sadowski, Bert és Straathof, Bas (2005), *VoIP under the EU Regulatory Framework: Preventing Foreclosure?*, Working paper / Eindhoven Centre for Innovation Studies; 05,16.
- Salant, Stephen W.; Switzer, Sheldon és Reynolds, Robert J. (1983), "Losses from Horizontal Merger: The Effects of an Exogenous Change in Industry Structure on Cournot-Nash Equilibrium", *Quarterly Journal of Economics*, 185-199.
- Sass, Tim R. és Saurman, David S. (1993), "Mandated exclusive territories and economic efficiency: An empirical analysis of the malt-beverage industry", *Journal of Law and Economics*, 153-177.

- Sass, Tim R. és Saurman, David S. (1996), "Efficiency effects of exclusive territories: Evidence from the Indiana beer market", *Economic Inquiry*, 597-615.
- Segal, Ilya R. és Whinston, Michael D. (2000a), "Naked Exclusion. Comment", *American Economic Review*, 296-309.
- Segal, Ilya R. és Whinston, Michael D. (2003), "Robust predictions for bilateral contracting with externalities," *Econometrica*, 757-791.
- Shaffer, Greg (1991), "Slotting allowances and resale price maintenance: A comparison of facilitating practices", *The RAND Journal of Economics*, 120-135.
- Sibley, David és Weismann, Dennis (1998). "Raising Rival's costs: Entry of an upstream monopolist into downstream markets", *Information Economics and Policy*, 551-571.
- Spengler, Joseph J. (1950), "Vertical integration and antitrust policy", *Journal of Political Economy*, 347-352.
- Sutton, John (1986), "Vertical Product Differentiation: Some Basic Themes", *The American Economic Review*, 393-398.
- Telser, Lester (1960), "Why Should Manufacturers Want Fair Trade?" *Journal of Law and Economics*, 86-105.
- Tirole, Jean (1988), *The Theory of Industrial Organization*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Vives, Xavier (1999), *Oligopoly Pricing – Old Ideas and New Tools*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Wang, Hao (2004), "Resale price maintenance in an oligopoly with uncertain demand", *International Journal of Industrial Organization*, 389-411.
- Whinston, Michael D. (1990), "Tying, foreclosure, and exclusion", *American Economic Review*, 837-859.
- Whinston, Michael D. (2006), *Lectures on Antitrust Economics*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Winter, Ralph A. (1993), "Vertical control and price versus nonprice competition", *The Quarterly Journal of Economics*, 61-76.

Yehezkel, Yaron (2008), "Retailers' Choice of Product Variety and Exclusive Dealing under Asymmetric Information", *The RAND Journal of Economics*, 115-143.